

МЕТОДЫКА І ВОПЫТ

Прапануем план-канспект

Святлана МАРОЗ
Марына РЖАВУЦКАЯ

БЕЛАРУСКАЯ МОВА Ў СЯМ'І СЛАВЯНСКІХ МОЎ І МОЎ НАРОДАЎ СВЕТУ

УРОК-ЛЕКЦЫЯ З ЭЛЕМЕНТАМ ГУТАРКІ (ІХ КЛАС)*

Мэты: сфарміраваць уяўленне пра месца беларускай мовы ў сям'і славянскіх моў і моў народаў свету; даць тэарэтычныя звесткі пра паходжанне беларускай мовы, прычыны роднасці славянскіх моў; паказаць асноўныя этапы стаўлення беларускай літаратурнай мовы; вызначыць ролю славытых дзеячаў нацыянальнай культуры (Ф. Скарыны, С. Буднага, В. Цяпінскага і інш.) у развіцці і пашырэнні старабеларускай мовы, акрэсліць уплыў творчасці выдатных беларускіх пісьменнікаў (В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Цёткі, Я. Купалы, Я. Коласа і інш.) на фарміраванне нормаў літаратурнай мовы, расказаць пра найбольш істотныя дасягненні ў даследаванні беларускай мовы асобнымі навукоўцамі (І. Насовіч, Б. Тарашкевіч, Я. Карскі); выявіць асаблівасці беларускай мовы.

Абсталяванне: раздрукоўкі з табліцамі, тэкстамі, рэпрадукцыі партрэтаў (Ф. Скарыны, В. Цяпінскага, І. Насовіча, Я. Карскага і інш.)**, энцыклапедычны даведнік “Францыск Скарына і яго час”, “Беларуская граматыка для школ” Б. Тарашкевіча, зборнік “Жалейка” Я. Купалы, “Беларусы” Я. Карскага і інш.***

Тып урока: урок вывучэння новага матэрыялу.

ХОД УРОКА

I. Арганізацыйны момант.

II. Паведамленне тэмы і мэты урока.

III. Актualізацыя апорных ведаў.

Акрэсліце значэнне тэрмінаў і тэрміналагічных спалучэнняў: *мова, камунікатыўная функцыя, беларуская мова, літаратурная мова.*

Мова – сістэма фанетычных, лексічных і граматычных сродкаў, якая выконвае камунікатыўную функцыю і забяспечвае фарміраванне і выражэнне думак, пачуццяў і волевыяўленняў чалавека.

Камунікатыўная функцыя – прызначэнне быць сродкам зносін паміж людзьмі, сродкам перадачы інфармацыі.

Беларуская мова – мова беларускага народа, адна з усходнеславянскіх моў.

Літаратурная мова – узорная, унармаваная форма агульнанароднай мовы, якая выкарыстоўваецца ў разнастайных сферах зносін у вуснай і пісьмовай разнавіднасцях.

IV. Псіхалагічная падрыхтоўка вучняў да ўспрымання новага матэрыялу.

V. Вывучэнне новага матэрыялу.

Лекцыя настаўніка

План лекцыі запісваецца на дошцы.

1. Месца беларускай мовы сярод іншых моў, паходжанне беларускай мовы.

– Як вы думаеце, колькі моў на Зямлі?

Агульную колькасць моў на Зямлі можна назваць толькі прыблізна.

Паводле звестак Акадэміі навук Францыі, сельніцтва зямнога шара гаворыць не менш чым на 2796 мовах, якія аб'ядноўваюцца ў 11 вялікіх і каля 50 малых моўных груп, а ўсе, хто гаворыць на гэтых мовах, выкарыстоўваюць ад 7 да 8 тыс. дыялектаў. Нямецкія вучоныя сцвярджаюць, што сучасныя народы свету гавораць на мовах, колькасць якіх перавышае 4000, а ўсяго навуцы вядома каля 5600 жывых і мёртвых моў.

– Якія з моў з'яўляюцца найбольш пашыранымі ў свеце?

Да самых пашыраных моў свету сёння адносяцца: кітайская, англійская, хіндзі і урду, іспанская, руская, бенгальская, інданезійская, араб-

* Поўнафарматны варыянт распрацоўкі змешчаны на нашым сайце: www.rs.unibel.by.

** Можна выкарыстаць мультымедычныя слайды.

*** Табліцы, партреты, кнігі і іншае дэманструюцца ў час лекцыі.

Звесткі пра аўтараў змешчаны ў № 1 за 2011 г.

ская, партугальская, японская, нямецкая, французская. На гэтых мовах гаворыць больш за 3,3 млрд чалавек з 5 млрд жыхароў Зямлі. З пералічаных моў афіцыйнымі і рабочымі мовамі ААН з'яўляюцца англійская, іспанская, руская, кітайская, французская, арабская, нямецкая.

Параўноўваючы, даследуючы асаблівасці моў свету, навукоўцы аб'ядналі іх у асобныя сем'і, групы і падгрупы.

Беларуская мова належыць да індаеўрапейскай сям'і моў, славянскай групы, якая дзеліцца на тры падгрупы: усходнеславянскую, заходнеславянскую, паўднёваславянскую (дэманструецца табліца).*

Гэтыя падгрупы склаліся гістарычна. Назвы "ўсходне-, заходне-, паўднёваславянскія мовы" адпавядаюць геаграфічнаму размяшчэнню славян. І хоць ва ўсходнеславянскую падгрупу ўваходзяць усяго тры мовы, але па колькасці носьбітаў яна самая вялікая.

Індаеўрапейская сям'я – самая вялікая ў свеце сям'я моў. Сёння на індаеўрапейскіх мовах гаворыць амаль палова чалавецтва. Акрамя індаеўрапейскай сям'і моў, даследчыкі вылучаюць яшчэ сіна-тыбецкую, аўстранезійскую, дравідыйскую, аўстраазіяцкую і іншыя сем'і.

Схематычна месца беларускай мовы ў індаеўрапейскай сям'і моў можна паказаць наступным чынам (дэманструецца табліца).

Блізкасць славянскіх моў тлумачыцца ў першую чаргу тым, што ў пэўны перыяд продкі сучасных славянскіх народаў жылі разам на параўнальна невялікай тэрыторыі, так званай прарадзіме славян. Зразумела, што ў той час сувязь паміж імі была цяснейшая, а падабенства, у тым ліку і моўнае, было значна большым, чым цяпер. Сляды былой блізкасці продкаў славян захоўваюцца ў сучасных мовах і дыялектах. Адносна вызначэння месца моўных продкаў беларусаў існуе некалькі поглядаў.

Адны даследчыкі лічаць (А. Шахматаў), што продкі беларусаў на пэўным этапе развіцця славянскай моўнай супольнасці займалі прамежкавае становішча паміж продкамі рускіх і украінцаў і прадстаўнікамі заходнеславянскіх народаў, разам з якімі яны перажылі шэраг агульных моўных працэсаў, сярод іх найважнейшымі лічацца дзеканне – цеканне і страта [р'].

Іншыя сцвярджаюць (П. Бузук), што і ў старажытнасці мова продкаў беларусаў займала цэнтральнае становішча ў славянскім свеце, пра што сведчаць шматлікія ізаглысы, якія звязваюць пераважна з усходнімі і заходнімі славянамі (поўнагалоссе, аканне, яканне, дзеканне, цеканне, падаўжэнне зычных у спалучэнні з j і інш.).

Ёсць меркаванне (А. Трубачоў), што ў межах праславянскай моўнай прасторы продкі беларусаў разам з украінцамі і паўднёварусамі былі бліжэй да прадстаўнікоў дыялектаў, на базе якіх пазней фарміравалася ніжнялужыцкая, сербскахарвацкая і славенская мовы. Звяртаецца ўвага на спецыфічныя тыпалагічныя сувязі беларускай мовы з сербскахарвацкай у будове склада і інш.

Незалежна ад гэтых поглядаў у сучаснай славістыцы ўсё больш пачынае пераважаць думка пра складанае знаходжанне ўсіх сучасных славянскіх моў, у тым ліку і беларускай, моўных продкі якой маглі належаць да розных дыялектных груповак праславянскага перыяду. У сувязі з гэтым падвяргаецца сумненню даволі распаўсюджаны тэзіс пра поўнае зыходнае дыялектнае адзінства ўсходніх славян і тэорыя так званай агульнай калыскі ўсіх усходнеславянскіх моў.

Асобную праблему складае высвятленне месца беларускай літаратурнай мовы сярод літаратурных моў іншых славянскіх народаў.

Паводле М. Трубяцкога, у развіцці славянскіх літаратурных моў заўважаюцца дзве традыцыі: царкоўнаславянская і чэшска-польская. Сувязь паміж мовамі, што належаць да першай традыцыі, ёсць сувязь па пераемнасці: руская літаратурная мова, якая засвоіла на працягу ўсёй сваёй гісторыі значную колькасць рыс першай літаратурнай мовы славян – стараславянскай (царкоўнаславянскай). Сюды ж далучаецца і балгарская літаратурная мова, якая часткова непасрэдна працягвае пэўныя асаблівасці царкоўнаславянскай літаратурнай традыцыі, а часткова атрымала іх праз рускую літаратурную мову ў больш позні час. Для літаратурных моў чэшска-польскай традыцыі, куды ўключаюцца чэшская, польская, славацкая, лужыцкая і ў пэўных адносінах украінская мовы, вырашальнае значэнне мае ўплыў суседніх літаратурных моў у перадачы гэтай традыцыі. Што датычыцца сучаснай літаратурнай беларускай мовы, то ключовы этап яе фарміравання ў пачатку нашага стагоддзя выяўляе выразнае тыпалагічнае падабенства з тэрытарыяльна далёкімі ад яе сербскахарвацкай і македонскай літаратурнымі мовамі. Аснову чэшска-польскай традыцыі складае апора на жывую народную мову, фанетычны правапіс ("Пішы, як гаворыш, чытай, як напісана"), шырокая лексічная база і некаторыя іншыя рысы. Яе характарызуе таксама свядома, як у сербскахарвацкай, ці гістарычна абумоўлены, як у беларускай і македонскай, разрыў з папярэдняй пісьмовай традыцыяй.

Неабходна адзначыць, што ў развіцці пісьменства ў Беларусі назіралася ўздзеянне і царкоўнаславянскай, і чэшска-польскай традыцый.

* Вылучанае курсівам вучні запісваюць.

Мова перакладаў Францыска Скарыны, адносна характару якой выдзюца да гэтага часу спрэчкі (беларуская ці царкоўнаславянская з элементамі беларускай?), фактычна была спробай стварэння беларускай літаратурнай мовы ў рэчышчы царкоўнаславянскай традыцыі, а старабеларуская літаратурная мова часоў Вялікага Княства Літоўскага несумненна развівалася пад значным уплывам чэшска-польскай літаратурнай традыцыі.

Але абедзве названыя традыцыі не атрымалі працягу на Беларусі, што было звязана з гістарычнымі ўмовамі яе развіцця, і новая беларуская літаратурная мова ўзнікла пасля пэўнага перапынку ў пісьмовай традыцыі на базе народных гаворак. Зразумела, што пры гэтым назіраўся моцны ўплыў таксама з боку суседніх літаратурных моў, у першую чаргу – рускай, польскай, а на заключным этапе фарміравання – і ўкраінскай, што пэўным чынам “згладзіла” праяўленне названай традыцыі.

2. Этапы станаўлення беларускай літаратурнай мовы.

1) Кіеўская Русь.

У другой палове IX ст. нашай эры ўзнікла вялікая дзяржава Кіеўская Русь з цэнтрам у Кіеве. Яна не была ні беларускаю, ні рускаю, ні ўкраінскаю дзяржаваю: тады яшчэ не было асобных усходнеславянскіх народаў; гэта была агульнаўсходнеславянская дзяржава, у якой з былых блізкіх славянскіх плямёнаў складалася усходнеславянская народнасць і мова гэтай народнасці.

Пашырэнне феадальнай уласнасці на зямлю, развіццё рамяства і гандлю паступова вялі да ўмацавання феадальных цэнтраў (Полацк, Ноўгарад, Валынь, Суздаль і інш.), а ўзмацненне іх эканамічнага і палітычнага значэння прывяло да драблення Кіеўскай Русі на асобныя княствы, у ліку першых, што аддзяліліся ад старажытнай дзяржавы, былі Полацкае (Полацка-Мінская зямля) і Наўгародскае. У другой палове XI – пачатку XII стст. Кіеўская Русь распалася.

2) Вялікае Княства Літоўскае.

У XIII – пачатку XIV ст. тэрыторыя амаль усёй сучаснай Беларусі, а таксама землі сучаснай Украіны апынуліся ў складзе Вялікага Княства Літоўскага. Паўночна-ўсходнія і паўднёвыя землі былой Кіеўскай Русі трапілі пад уладу татара-мангольскіх захопнікаў.

У новых гістарычных умовах з XIII ст. пачалі складацца, а з XIV – XVI стст. адасобіліся тры ўсходнеславянскія народнасці – беларусы, рускія, украінцы, аднаведна – беларуская, руская і ўкраінская мовы.

Пісьменства XV ст. на Беларусі характарызуецца насычанасцю спецыфічна беларускімі рысамі, і ёсць падставы гаварыць пра беларускую

літаратурна-пісьмовую мову, якая сваімі фанетычнымі, граматычнымі, лексічнымі асаблівасцямі істотна адрозніваецца ад усходнеславянскай мовы X – XII стст.

Мова беларускай народнасці склалася ў XIV – XVI стст., калі землі сучаснай Беларусі знаходзіліся ў складзе Вялікага Княства Літоўскага ва ўмовах пашырэння эканамічных і культурных сувязей паміж насельніцтвам беларускіх зямель, ва ўмовах барацьбы за нацыянальную незалежнасць супраць чужаземнай агрэсіі – татарскіх, нямецкіх і іншых заваёўнікаў.

У Вялікім Княстве Літоўскім, значную частку якога складала тэрыторыя сучаснай Беларусі, мова беларусаў была моваю дзяржаўных устаноў, дзяржаўных дыпламатычных зносін, на ёй пісаліся акты і граматы, сеймавыя пастановы і інш. На беларускай мове стваралася і развівалася багатая для свайго часу літаратура: пераклады з іншых моў, летапісы, вучэбныя кнігі, арыгінальныя літаратурныя творы. Пашырылася ўжыванне беларускай мовы на этнаграфічную Літву: на беларускай мове пісалі не толькі беларусы, а і літоўцы.

У перыяд Вялікага Княства Літоўскага беларуская мова развівалася ў цесных узаемных сувязях з суседнімі мовамі (рускай, украінскай, польскай, літоўскай, латышскай). Праз польскую мову ў беларускую пранікаюць словы з чэшскай, нямецкай і іншых моў.

У Вялікім Княстве Літоўскім аб’ектыўна склаліся ўмовы для развіцця беларускай мовы, яе літаратурна-пісьмовай формы. Развіццё беларускай мовы спрыяла і тое, што літоўскае пісьменства фактычна пачынаецца толькі з сярэдзіны XIV ст.

3) Рэч Паспалітая.

У другой палове XVI ст. адбылася падзея, у выніку якой Беларусь апынулася ў іншых гістарычных абставінах. Люблінскі сейм 1569 г. прыняў так званую Люблінскую унію, паводле якой Вялікае Княства Літоўскае і Каралеўства Польскае аб’ядналіся ў адной дзяржаве – Рэчы Паспалітай. З часам галоўная палітычная роля сканцэнтравалася, асабліва з другой паловы XVII ст., у руках польскіх магнатаў (параўн.: у сейме Вялікага Княства Літоўскага, паводле статута, з літоўскіх зямель былі паслы віленскія, вількомірскія, жамоіцкія, ковенскія, троцкія, упіцкія; з беларускіх – аршанскія, ашмянскія, берасцейскія, brasлаўскія, ваўкавыскія, віцебскія, гарадзенскія, лідскія, мазырскія, мінскія, мсціслаўскія, навагрудскія, пінскія, полацкія, рэчыцкія, слонімскія; таму, натуральна, моваю сейма была мова беларусаў).

Рэч Паспалітая з падтрымкаю каталіцкага Рыма паступова і настойліва пачала праводзіць

палітыку апалячвання і акаталічвання беларусаў; яшчэ больш узмацняецца, чым у перыяд Вялікага Княства Літоўскага, эксплуатацыя беларускага народа.

Частка беларускіх феодалаў, беларускай знаці прыстасоўваецца да новых сацыяльна-палітычных умоў, аб'ядноўваецца з польскімі магнатамі. У Бярэсці, Гародні, Слоніме, Лідзе і іншых гарадах і мястэчках Полаччыны, Міншчыны, Магілёўшчыны, Наваградчыны, Вілейшчыны, Гомельшчыны насаджаецца каталіцызм, ідзе прымусовае “запісванне ў палякі” беларусаў. Польскія феодалы і каталіцкія царкоўнікі захоплівалі дзяржаўныя землі на тэрыторыі Беларусі.

На Беларусі ўводзіцца польская мова як дзяржаўная, ствараецца сетка польскіх школ. У 1696 г. прымаецца закон, паводле якога дзяржаўную мову на Беларусі становіцца польская.

Склаліся такія ўмовы, пры якіх літаратурна-пісьмовая мова перажывае заняпад. Развіваецца толькі жывая народна-дыялектная мова.

3. Славуць дзеячы нацыянальнай культуры і іх роля ў пашырэнні старабеларускай мовы.

У развіцці старабеларускай мовы, яе літаратурна-пісьмовай формы, вялікую ролю адыграла кнігадрукаванне, распачатае беларускім вучоным, славутым асветнікам свайго часу Францыскам Скарынам.

– Што вы ведаеце пра беларускага першадрукара?

– У чым важнасць друкарскай дзейнасці Ф. Скарыны і яго паслядоўнікаў і кнігадрукавання ўвогуле?

Кароткае паведамленне пра жыццё і дзейнасць Ф. Скарыны. Назавіце іншых дзеячаў беларускай культуры (кароткія паведамленні пра жыццё і творчасць С. Буднага, В. Цяпінскага, П. Мсціслаўца).

4. Значэнне творчасці вядомых беларускіх пісьменнікаў для фарміравання нормаў беларускай літаратурнай мовы.

У канцы XVIII ст. пасля трох падзелаў Рэчы Паспалітай Беларусь увайшла ў склад Расійскай імперыі. У пэўнай ступені гэтая падзея ў гісторыі беларускага народа мела прагрэсіўнае значэнне.

У новых гістарычных умовах пачынаецца пэўнае ажыўленне беларускай літаратуры і літаратурна-пісьмовай мовы. *Новая беларуская літаратурная мова складаецца на аснове жывых народных гаворак.* Працяглы перыяд заняпаду (з канца XVII ст.) беларускай літаратурнай мовы прывёў да таго, што папярэднія яе здабыткі выкарыстоўваліся ў новай літаратурнай мове вельмі слаба.

Пачатак станаўлення сучаснай беларускай арфаграфічнай сістэмы прыпадае на XIX ст., перыяд, калі сталі друкавацца творы новай беларускай літаратуры. Новая беларуская літаратурная мова не магла абапірацца на традыцыі старабеларускай мовы, а складвалася на аснове жывой мовы народа. *У аснову нацыянальнай беларускай літаратурнай мовы ляглі гаворкі цэнтральнай Беларусі.* Пісьменнікі ў сваіх творах адлюстроўвалі характэрныя асаблівасці роднай гаворкі, бо правапіс старажытнай мовы, заснаваны на традыцыйна этымалагічных прыёмах пісьма, быў далёкі ад жывога вымаўлення. Выпрацоўцы аднастайных напісанняў садзейнічаў рост беларускіх выданняў.

– Назавіце, якія вы ведаеце беларускія выданні і выдавецтвы.

У гэты час разгортваюць дзейнасць шматлікія беларускія выдавецтвы: “Загляне сонца і ў наша аконца”, кнігавыдавецкае таварыства “Наша хата”, кніжныя таварыствы “Мінчук”, “Лучынка”, “Вясёлка” і інш.; выходзяць першыя беларускія легальныя газеты “Наша доля”, “Наша Ніва”.

Неабходнасць рэдагавання літаратурных твораў паскарала працэс замацавання на пісьме выразных асаблівасцей жывой мовы.

Вялікая заслуга ў станаўленні нормаў беларускай пісьмовай мовы належыць выдатным беларускім пісьменнікам.

– Узгадайце імёны вядомых беларускіх пісьменнікаў канца XIX – пачатку XX ст.

Вінцэнт Дунін-Марцінкевіч, Францішак Багушэвіч, Янка Купала, Якуб Колас і іншыя ў сваіх творах перадавалі адметныя асаблівасці беларускага вымаўлення (аканне, дзеканне, цеканне, падаўжэнне зычных і г. д.).

Такім чынам, літаратурная мова шліфуецца і ўдасканальваецца паступова ў працэсе развіцця найперш мастацкай літаратуры, і таму выдатная роля ў фарміраванні беларускай літаратурнай мовы належыць класікам айчыннай літаратуры.

5. Вядомыя беларускія мовазнаўцы і іх навуковая спадчына.

Вялікую ролю ў станаўленні беларускай мовы як сістэмы адыграла і навуковая распрацоўка лінгвістычных аспектаў.

Сярод вучоных-лінгвістаў, што займаліся даследаваннем беларускай моўнай сістэмы, трэба назваць найперш такія прозвішчы, як І. Насовіч, Я. Карскі, Б. Тарашкевіч (кароткія паведамленні пра жыццё і дзейнасць І. Насовіча, Я. Карскага, Б. Тарашкевіча).

6. Асаблівасці беларускай літаратурнай мовы.

Першыя спецыфічныя беларускія рысы адлюстраваліся яшчэ ў старажытных пісьмовых помніках XIII ст. А ўжо з сярэдзіны XV ст. пісьмовыя тэксты насычаны адметнымі беларускімі рысамі, якія характэрныя і для сучаснай беларускай літаратурнай мовы.

Паведамленне пра асаблівасці беларускай мовы.

Паспрабуем вылучыць і іншыя, выконваючы наступнае заданне.

VI. Замацаванне вывучанага.

Заданне. Прачытайце тэксты. Выпішыце словы са спецыфічнымі беларускімі рысамі.

I. Знакавую ролю для развіцця славянскіх літаратурных моў адыгралі царкоўнаславянскія пераклады Бібліі. Гісторыя іх стварэння выглядае наступным чынам. У 862 г. да візантыйскага імператара Міхаіла III прыехалі паслы ад вялікамараўскага князя Расціслава. Вялікая Маравія, славянская дзяржава, адчувала моцны ўціск з боку суседняга Усходнефранкскага каралеўства. Імкнучыся замацаваць сваю ўладу, вялікамараўскі князь вырашыў правесці хрысціянізацыю сваіх падданных і папрасіў імператара Візантыі, каб той прыслаў да яго настаўніка новай веры. У 863 г. місіянеры прыбылі ў Маравію. Гэта былі браты Канстанцін (у манастве Кірыл) і Мяфодзій, ураджэнцы горада Салуні (цяпер Салонікі, горад на поўначы сучаснай Грэцыі), якія валодалі грэчаскай і славянскай мовамі (дыялект салунскіх славян, што належаў да паўднёvasлавянскай моўнай групы) як роднымі (згодна з паданнем, іх маці была славянкай). З дзіўнай хуткасцю браты стварылі “славенскую мову”. На гэтую мову сталі перакладаць кананічныя кнігі і пісаць на ёй арыгінальныя творы. Справа перакладу Бібліі на славянскую мову атрымала такі шырокі рэзананс, што Канстанцін і Мяфодзій павінны былі накіравацца ў Рым для ўдзелу ў дыспуце. Перамога засталася за братамі, прычым Канстанцін апраўдаў сваё імя Філосаф, папкінуўшы апанентаў у тым, што яны хочуць бачыць астатнія народы “сляпымі і глухімі”.

Паводле І. Будзько.

II. Статут Вялікага Княства Літоўскага – гэта звод законаў феадальнага права, які дзейнічаў у Вялікім Княстве Літоўскім з сярэдзіны XVI да сярэдзіны XIX ст. і вытрымаў за гэты час тры рэдакцыі (1529 г., 1566 г., 1588 г.). Ён з’яўляецца дакументальным пацвярджэннем адной з самых дасканалых сістэм права ў Еўропе таго перыяду. Менавіта ў гэтым дакуменце былі сфармуляваны нормы дзяржаўнага (канстытуцыйнага) права, чаго на той час не ведала заканадаўчая практыка іншых еўрапейскіх краін. Апошняя рэдакцыя мае

14 раздзелаў і 488 артыкулаў, якія змяшчаюць нормы шлюбна-сямейнага, зямельнага, грамадзянскага, крымінальнага і крымінальнапрацэсуальнага права. Статут ВКЛ – унікальны помнік прававой культуры і пісьменства. Роля ўсіх рэдакцый Статута ВКЛ у гісторыі беларускай мовы надзвычай важная. Яны замацоўвалі найлепшыя моўныя здабыткі канцылярска-юрыдычнага пісьменства свайго часу, а па багацці лексічнага матэрыялу з імі не можа параўнацца ніякі іншы помнік старабеларускага друку. Таму натуральна, што статуты ВКЛ заўсёды былі аб’ектам лінгвістычных даследаванняў, найбольш актыўна выкарыстоўваліся ў якасці крыніцы пры вывучэнні гісторыі беларускай мовы.

Паводле І. Смірновай.

III. У маі 1906 г. у Пецярбургу пачалася дзейнасць новай беларускай кнігавыдавецкай суполкі “Загляне сонца і ў наша аконца”. Таварыства занялося сістэматычным планамерным выданнем беларускіх кніг.

Першая кніга, выдадзеная суполкай, – “Беларускі лемантар, або Першая навука чытання” – тоненькая брашурка з трыццаці старонак. Асноўнай жа прадукцыяй беларускага выдавецтва былі творы мастацкай літаратуры, сярод якіх драматычныя п’есы і камедыі для сцэны, з беларускімі песнямі і нотна-музычным матэрыялам, пераклады з польскай, рускай і ўкраінскай моў (“Пашыліся ў дурні” М. Крапіўніцкага, “У зімовы вечар” Э. Ажэшкі, “Сватанне” А. Чэхава, “Модны шляхцюк” К. Каганца, “Паўлінка” Я. Купалы і інш.).

Для друку беларускамоўных кніг суполка выкарыстоўвала два шрыфты – кірылічны і лацінскі. Выдаўцы ўлічвалі пэўныя культурныя традыцыі таго ці іншага аўтара, а таксама чытацкай аўдыторыі (“польская” ці “руская”).

Упершыню выдавецтвам ажыццёўлены друк беларускіх паштовак (“пісулек”) з выявамі беларускага пейзажу, партрэтамі беларускіх сялян і іх побыту.

За гады існавання суполкі ўбачылі свет 39 кніг літаратурнага, грамадска-палітычнага, побытавага, навукова-папулярнага зместу, агульным тыражом больш за 100 тысяч экзэмпляраў (“Жалейка” Я. Купалы, “Пан Тадэвуш” А. Міцкевіча, “Гапон” В. Дуніна-Марцінкевіча, “Дудка беларуская” і “Смык беларускі” Ф. Багушэвіча, “Батрак” Я. Коласа, “Песні” Ц. Гартнага і інш.).

Паводле Л. Доўнар.

VII. Дамашняе заданне.

З “Беларуска-рускага слоўніка” выпісаць 20 слоў са спецыфічнымі беларускімі рысамі.

VIII. Падвядзенне вынікаў урока.